

Berlin 2003

' Realizovanje Evropskog područja visokog obrazovanja '

Komunikacije Konferencije Ministara odgovornih za Visoko Obrazovanje

U Berlinu 19. septembra 2003. godine

Predgovor

Devetnaestog juna 1999. godine, godinu dana poslije Sorbonske Deklaracije, Ministri iz devedeset devet zemalja odgovornih za visoko obrazovanje potpisali su Bolonjsku Deklaraciju. Oni su se složili o važnim zajedničkim ciljevima za razvijanje koherentnog i kohezivnog Evropskog područja visokog obrazovanja do 2010. god. Na prvoj sljedećoj konferenciji održanoj u Pragu 19. maja 2001. god., povećali su broj ciljeva i potvrdili njihovu odanost ka uspostavljanju Evropskog područja visokog obrazovanja do 2010. godine. Ministri odgovorni za visoko obrazovanje iz 33 zemlje sreli su se 19. septembra 2003. godine u Berlinu, radi provjere postignutog progressa i radi uspostavljanja prioriteta i novih ciljeva za predstojeće godine, sa željom za ubrzanjem realizacije Evropskog područja visokog obrazovanja. Složili su se u sljedećim važnostima, principima i prioritetima:

Ministri su potvrdili važnost socijalne dimenzije Bolonjskog Procesa. Potreba za povećanjem kompetitivnosti mora biti usklađena sa ciljem poboljšavanja socijalnih karakteristika Evropskog područja visokog obrazovanja, u cilju ojačavanja socijalne kohezije i smanjanju socijalnih i nejednakosti među polovima kako na nacionalnom tako i na Evropskom nivou. U tom kontekstu, Ministri su potvrdili njihovu poziciju da je visoko obrazovanje javno dobro i javna odgovornost. Oni su naglasili da bi trebale preovladivati akademske vrijednosti u međunarodnoj akademskoj saradnji i razmjeni.

Ministri su uzeli u razmatranje zaključke Evropskog Savjeta iz Lisabona (2000. god.) i Barselone (2002. god.) koji su imali za cilj pravljenje Evropske ' najkonkurentnije i na dinamičkom znanju zasnovane ekonomije u svijetu, koja je u stanju stalnog ekonomskog rasta sa više radnih mjesta i sa boljim poslovima i većom socijalnom kohezijom ' i sa pozivom na dalju akciju i bližu saradnju u kontekstu Bolonjskog Procesa.

Ministri su se upoznali sa Izvještajem o Progresu sastavljenim od Prateće Grupe o razvoju Bolonjskog Procesa između Praga i Berlina. Takođe su upoznati sa Trendovi – III Izvještajem pripremljenim od Evropske Univerzitetske Asocijacije (EUA), kao i sa rezultatima seminara, koji su organizovani kao dio radnog programa između Praga i Berlina od strane nekoliko država članica i Institucija visokog obrazovanja, organizacija i studenata. Ministri su dalje upoznali sa Nacionalnim Izvještajima, koji su dokaz o značajnom progresu koji je ostvaren u primjeni principa Bolonjskog Procesa. Konačno, upoznati su sa porukama Evropske Komisije i Savjeta Evrope i potvrdili njihovu podršku implementaciji procesa.

Ministri su se složili da će biti preduzeti napori u cilju osiguravanja bližih veza između visokog obrazovanja i istraživačkih sistema u njihovim zemljama. Rastuće Evropsko područje visokog obrazovanja imaće koristi od povezivanja sa Evropskim istraživačkim područjem, te stoga ojačati osnovu Evropskog znanja. Cilj je očuvanje Evropskog kulturnog bogatstva i jezičke različitosti, zasnovano na njenom nasljedstvu raznovrsnih tradicija, i ojačati njen potencijal za inovacije i socijalni i ekonomski razvoj kroz poboljšanu saradnju između institucija Evropskog visokog obrazovanja.

Ministri su priznali veliku ulogu institucija visokog obrazovanja i studentskih organizacija u razvoju Evropskog područja visokog obrazovanja. Oni su upoznati sa porukom Evropske Univerzitetske Asocijacije (EUA) koja je proizašla iz Grac konvencije institucija visokog obrazovanja, doprinosima Evropske asocijacije institucija visokog obrazovanja (EURASHE) i komunikacija sa ESIB – Nacionalne unije studenata u Evropi.

Ministri su podržali interes koje su prikazale druge regije svijeta u razvoju Evropskog područja visokog obrazovanja i naročito su pozdravili prisustvo predstavnika iz Evropskih zemalja koje još nisu strane u Bolonjskom Procesu, kao i predstavnike iz Pratećeg komiteta Evropske Unije, Latinske Amerike i Karibskog (EULAC) zajedničkog prostora za Visoko obrazovanje, kao goste na ovoj konferenciji.

Progres

Ministri su pozdravili razne inicijative koje su preduzete od vremena Praškog samita visokog obrazovanja u cilju kretanja prema komparabilnijem i kompatibilnijem, pravljenju transparentnijih sistema visokog obrazovanja i povećavanju kvaliteta Evropskog visokog obrazovanja na institucionalnim i nacionalnim nivoima. Oni cijene saradnju i odanost svih partnera – Institucija visokog obrazovanja, studenata i drugih učesnika – prema ovom ostvarenju.

Ministri su naglasili važnost svih elemenata Bolonjskog Procesa za uspostavljanje Evropskog područja visokog obrazovanja i naglasili su potrebu da se intenziviraju napori na institucionalnom, nacionalnom i Evropskom nivou. Svakako, kako bi dali Procesu dalji impuls, obavezali su se na prelazne prioritete u sljedeće dvije godine. Oni će ojačati njihova nastojanja za promovisanje efektivnih sistema osiguravanja kvaliteta, da uspostave efektivno korišćenje sistema zasnovanog na dva ciklusa i da poboljšaju sistem priznavanja stepena i perioda studiranja.

Osiguravanje Kvaliteta

Kvalitet visokog obrazovanja dokazano je središte uspostavljanja Evropskog područja visokog obrazovanja. Ministri su se obavezali prema podršci daljeg razvoja osiguranja kvaliteta na institucionalnom, nacionalnom i Evropskom nivou. Oni su istakli potrebu za razvijanjem međusobno djeljivih kriterijuma i metodologija po pitanju osiguranja kvaliteta.

Oni su takođe naglasili saglasnost sa principom institucionalne autonomije; primarna odgovornost za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju leži na svakoj instituciji i to

omogućava osnovu za stvarnu nadležnost akademskog sistema unutar nacionalnog okvira kvaliteta.

Stoga, složili su se da bi nacionalni sistemi kvaliteta do 2005. godine trebali uključivati:

- Definiciju odgovornosti uključenih tijela i institucija.
- Evaluaciju programa ili institucija, uključujući unutrašnje procjenjivanje, eksternu provjeru, učestvovanje studenata i publikovanje rezultata.
- Sistem akreditacije, sertifikacija ili upoređujuće procedure.
- Međunarodno učestvovanje, saradnja i mreža.

Na Evropskom nivou, ministri su se pozvali na ENQA kroz njene članove, u saradnji sa EUA, EURASHE i ESIB, u cilju razvijanja i dogovora oko seta standarda, procedura i uputstava o osiguranju kvaliteta, da istraže načine osiguranja adekvatnog sistema motrenja za osiguranje kvaliteta i/ili akreditacione agencije ili tijela, i da inaprave ministrima izvještaj preko Prateće grupe do 2005. godine. Sa dužnom pažnjom biće uzete i ekspertize drugih asocijacija osiguranja kvaliteta i mreže.

Struktura stepena: Usvajanje sistema esencijalno zasnovanog na dva glavna ciklusa

Ministri su sa zadovoljstvom naveli, u vezi sa njihovim slaganjem o Bolonjskoj Deklaraciji sistema dva – ciklusa, da je sada u toku sveobuhvatno restrukturiranje Evropskog prostora visokog obrazovanja. Svi su se ministri obavezali da će započeti implementaciju sistema dva ciklusa do 2005. godine.

Ministri su podvukli važnost konsolidacije svega što je progres napravio, i poboljšanog razumijevanja i prihvatanja novih kvalifikacija kroz ojačani dijalog unutar institucija i između institucija i poslodavaca.

Ministri su ohrabрили zemlje članice da elaboriraju okvir uporedivih i kompetitivnih kvalifikacija u smislu norme, nivoa, ishoda učenja, kompetencija i profila. Oni su takođe preuzeli da elaboriraju premošćujući okvir kvalifikacija za Evropsko područje visokog obrazovanja.

Unutar takvih okvira, stepeni bi trebali imati različito definisane ishode. Stepeni prvog i drugog ciklusa trebali bi imati različite orijentacije i razne profile u cilju prilagođavanja individualne različitosti, akademskih i potreba tržišta rada. Stepeni prvog ciklusa trebali bi dati pristup, u smislu Lisabonske Konvencije Priznavanja, prema programima drugog ciklusa. Stepeni drugog ciklusa trebali bi dati pristup prema doktorskim studijama.

Ministri su pozvali Grupu za sprovođenje da istraži da li i kako kraće visoko obrazovanje može biti povezano sa prvim ciklusom kvalifikacionih okvira za Evropsko područje visokog obrazovanja.

Ministri su naglasili njihovu odanost pravljenju visokog obrazovanja jednako pristupačnog svima, na osnovu kapaciteta, svim prikladnim sredstvima.

Promocija mobilnosti

Mobilnost studenata i akademskog i administrativnog osoblja je osnova za uspostavljanje Evropskog područja visokog obrazovanja. Ministri naglašavaju njegovu važnost za akademsku i kulturnu kao i za političke, ekonomske i socijalne sfere. Kazali su sa satisfakcijom da se od njihovog zadnjeg susreta mobilnost povećala takođe zahvaljujući važnoj podršci programa Evropske Unije. Složili su se da preduzmu neophodne korake u cilju poboljšavanja kvaliteta i osiguranja statističkih podataka po pitanju studentske mobilnosti.

Oni su potvrdili namjeru za nastojanjem da otklone sve prepreke prema mobilnosti unutar Evropskog područja visokog obrazovanja. Sa ciljem promovisanja studentske mobilnosti, Ministri će preduzeti sve neophodne korake radi omogućavanja prenosivosti nacionalnih zajmova i stipendija.

Uspostavljanje sistema kredita

Ministri su naglasili važnu ulogu od strane Evropskog sistema kreditnog transfera (ECTS) u olakšavanju studentske mobilnosti i razvoja međunarodnog kurikuluma. Oni su kazali da ECTS počinje da bude osnovna baza za nacionalne kreditne sisteme. Oni ohrabruju dalji progres sa ciljem da ECTS postane ne samo sistem transfera nego i jedan akumulacioni sistem, da se konzistentno primjenjuje kako se razvija unutar razvijajućeg Evropskog područja visokog obrazovanja.

Priznavanje stepena: Prihvatanje sistema lako čitljivih i uporedivih stepena

Ministri su naglasili važnost Lisabonske Konvencije o Priznavanju, koja bi trebala biti ratifikovana od svih zemalja koje učestvuju u Bolonjskom Procesu, i pozvali su ENIC i NARIC mreže da zajedno sa kompetentnim Nacionalnim Vlastima nastave sa implementacijom Konvencije.

Oni su postavili zadatak da bi svaki student koji diplomira od 2005. godine trebao primiti automatski i besplatno Dodatak Diplome. To bi trebalo izdati na široko primjenjenom jeziku Evrope.

Oni apeluju na institucije i poslodavce da u potpunosti koriste Dodatak Diplome, u cilju poboljšavanja transparentnosti i fleksibilnosti sistema visokog obrazovanja, jačanja zapošljivosti i olakšavanja akademskog priznavanja za dalje studije.

Institucije visokog obrazovanja i studenti

Ministri su pozdravili privrženost Institucija Visokog Obrazovanja i studenata Bolonjskom Procesu i priznali da će samo aktivno učestvovanje svih partnera u Procesu osigurati dugoročni uspjeh.

Svjesni doprinosa koje jake institucije mogu napraviti na ekonomskom i društvenom razvoju Ministri prihvataju da institucije treba da budu ojačane u cilju donošenja odluka o njihovoj unutrašnjoj organizaciji i administraciji. Ministri dalje pozivaju institucije da

osiguraju da reforme budu u potpunosti integrisane u glavne institucionalne funkcije i procese.

Ministri primjećuju konstruktivno učešće studentskih organizacija u Bolonjskom Procesu i podvlače neophodnost uključivanja studenata na ranom nivou u dalje aktivnosti.

Studenti su punopravni partneri u upravljanju visokim obrazovanjem. Ministri zapažaju da su nacionalne zakonske mjere za osiguravanje studentskog učestvovanja uveliko uzele mjesta u Evropskom području visokog obrazovanja. Oni takođe pozivaju institucije i studentske organizacije da identifikuju načine povećanja aktuelnog studentskog uključivanja u upravljanje visokim obrazovanjem.

Ministri naglašavaju potrebu za prikladnim uslovima za učenje i život za studente, tako da oni mogu uspješno završiti njihove studije unutar prikladnog vremenskog perioda bez prepreka koje se odnose na njihovo socijalno i ekonomsko stanje. Oni takođe naglašavaju potrebu za uporednijim podacima o socijalnoj i ekonomskoj situaciji studenata.

Promocija Evropske dimenzije u visokom obrazovanju

Ministri zapažaju, prateći njihov poziv u Pragu, da su razvijeni dalji moduli, kursevi i kurikulum sa Evropskim sadržajem, orijentacijom ili organizacijom.

Oni zapažaju da inicijative preduzete od strane Institucija Visokog Obrazovanja u različitim Evropskim zemljama da udruže njihove akademske resurse i kulturne tradicije u cilju promovisanja razvoja integrisanih programa studiranja i zajedničkih stepena na prvom, drugom i trećem nivou.

Šta više, oni podvlače neophodnost osiguravanja znatnog perioda studiranja u inostranstvu u zajedničkim stepenovanim programima, kao i prikladnu proviziju za jezičku raznolikost i učenje jezika, tako da studenti mogu postići njihov puni potencijal u smislu Evropskog identiteta, građanstva i zapošljivosti.

Ministri se slažu da se zauzmu da na nacionalnom nivou otklone pravne smetnje uspostavljanju i priznavanju takvih stepena i da aktivno podržavaju razvoj i adekvatno osiguranje kvaliteta integrisanog kurikuluma koji vodi prema zajedničkim stepenima.

Promovisanje atraktivnosti Evropskog područja visokog obrazovanja

Ministri se slažu da atraktivnost i otvorenost Evropskog visokog obrazovanja treba biti ojačana. Potvrđuju njihovu spremnost za dalje razvijanje programa stipendija za studente iz trećih zemalja.

Ministri deklarišu da bi tranzicione promjene u visokom obrazovanju trebale biti vođene na osnovu akademskog kvaliteta i akademskih vrijednosti, i slažu se da rade u tom smjeru. U svim prikladnim slučajevima trebali bi biti uključeni socijalni i ekonomski partneri.

Oni ohrabruju saradnju sa regionima u drugim stranama svijeta otvaranjem Bolonjskih seminara i konferencija prema predstavnicima tih regiona.

Doživotno učenje

Ministri naglašavaju važan doprinos visokog obrazovanja u pravljenu da doživotno učenje postane realnost. Oni preuzimaju korake da njihove nacionalne politike realizuju ovaj cilj i požuruju Institucije visokog obrazovanja i sve zainteresovane da poboljšaju mogućnosti za doživotno učenje na nivou visokog obrazovanja uključujući priznavanje predašnjeg učenja. Oni naglašavaju da takva akcija mora biti integralni dio aktivnosti visokog obrazovanja.

Ministri dalje pozivaju one koji rade na kvalifikacionim okvirima za Evropsko područje visokog obrazovanja da obuhvate široku skalu fleksibilnih puteva učenja, mogućnosti i tehnika i da naprave prikladnim korišćenje ECTS kredita.

Oni podvlače potrebu za poboljšavanjem mogućnosti za sve građane, u skladu sa njihovim aspiracijama i mogućnostima, da prate puteve doživotnog učenja prema i unutar visokog obrazovanja.

Dalje Akcije

Evropsko područje visokog obrazovanja i Evropsko područje istraživanja – dva stuba društva zasnovanog na znanju

Svjesni potrebe promovisanja bližih veza između EHEA i ERA u Evropi Znanja, i važnosti istraživanja kao jednog integralnog dijela visokog obrazovanja u Evropi, Ministri smatraju neophodnim da idu iznad sadašnjeg fokusa na dva glavna ciklusa visokog obrazovanja i da uključe doktorski novo u Bolonjski Proces. Oni naglašavaju važnost istraživanja i istraživačkog usavršavanja kao i promociju interdisciplinarnosti u održavanju i poboljšavanju kvaliteta visokog obrazovanja i povećavanje konkurentnosti Evropskog visokog obrazovanja uopšte. Ministri pozivaju na povećanu mobilnost na doktorskim i postdoktorskim nivoima i ohrabruju institucije da povećaju njihovu saradnju na doktorskim studijama i usavršavanju mladih istraživača.

Ministri će učiniti neophodan napor da naprave Evropske institucije visokog obrazovanja atraktivnijim i efikasnijim partnerima. Stoga Ministri traže da Institucije visokog obrazovanja povećaju ulogu i relevantnost istraživačke tehnologije, društvenog i kulturnog razvoja prema potrebama društva.

Ministri razumiju da postoje prepreke u postizanju ovih ciljeva i njih ne mogu riješiti same Institucije visokog obrazovanja. To zahtijeva jaku podršku, uključujući finansijsku, i prikladne odluke nacionalnih Vlada i Evropskih tijela.

Konačno, Ministri izjavljuju da bi se mrežama na doktorskom nivou trebala dati podrška radi stimulanjanja i razvoja vještine, te da postanu obilježje Evropskog područja visokog obrazovanja.

Inventar

Sa pogledom na ciljeve postavljene za 2010. godinu, očekuje se da će mjere biti uvedene da bi se održao progres postignut u Bolonjskom Procesu. Srednjoročni inventarski zadatak obezbijedio bi pouzdanu informaciju o tome kako proces zaista napreduje i ponudio bi mogućnost da se preduzmu korektivne mjere ako za to postoji potreba. Ministri su zadužili Prateću grupu sa organizovanjem inventarskog procesa na vrijeme za njihov samit 2005. godine i preduzeli da pripreme detaljne izvještaje o progresu i Implementaciji srednjih prioriteta postavljenih za sljedeće dvije godine:

- Osiguranje kvaliteta
- Sistem od dva ciklusa
- Priznavanje stepena i vremena studiranja

Zemlje učesnice će, dalje, biti pripremljene da dozvole pristup neophodnoj informaciji za istraživanje visokog obrazovanja u odnosu na ciljeve Bolonjskog Procesa. Pristup bankama podataka o tekućem istraživanju i rezultatima istraživanja, biće olakšani.

Dalje sprovođenje

Novi članovi

Ministri smatraju neophodnim prilagoditi klauzulu u Praškom kominikeu na molbama za članstvo na sljedeći način:

Zemlje stranke Evropske Kulturne Konvencije biće podesne za članstvo Evropskog područja visokog obrazovanja ako deklarišu njihovu volju da slijede i implementiraju ciljeve Bolonjskog Procesu u njihove sisteme visokog obrazovanja. Njihove molbe bi trebalo da sadrže informaciju o tome kako će oni imlementirati principe i ciljeve deklaracije.

Ministri su odlučili da prihvate molbe za članstvo Albanije, Andore, Bosne I Hercegovine, Svetog Mora, Rusije, Srbije I Crne Gore, ' bivše jugoslovenske republike Makedonije ' i da požele dobrodošlicu ovim državama kao novim članovima, proširivši proces na četrdeset Evropskih zemalja.

Ministri priznaju da članstvo u Bolonjskom Procesu utiče na suštinske promjene i reformu za sve zemlje potpisnice. Oni se slažu da podrže nove zemlje potpisnice u njihovim promjenama i reformama, uvršćujući ih unutar međusobnih diskusija i pomoći, u koje je uključen Bolonjski Proces.

Dalje strukture

Ministri povjeravaju implementaciju ovih pitanja koja se nalaze u Kominikeu, sveukupno upravljanje Bolonjskim Procesom i pripremu za sljedeći Ministarski sastanak Grupi za sprovođenje, koja će biti sastavljena od predstavnika svih članica Bolonjskog Procesu i Evropske Komisije, sa Savjetom Evrope, EUA, EURASHE, ASIB I UNESCO/CEPES kao konsultativnim članovima. Ova grupa, koja bi se trebala sastajati najmanje dva puta

godišnje, biće predsjedavajuća od strane Predsjedništva Evropske Unije, sa zemljom domaćinom sljedeće Ministarske Konferencije kao potpredsjednikom.

Odbor takođe predsjedavajući od strane Predsjedništva EU nadgledaće posao između sastanaka Grupe za sprovođenje. Odbor će biti sastavljen od predsjedavajućeg, sljedeće zemlje domaćina kao potpredsjednika, prethodnog i sljedećeg Predsjedništva EU, tri zemlje učesnice izabrane od strane Grupe za sprovođenje na jednu godinu, Evropska Komisija i, kao konsultativni članovi, Savjet Evrope, EUA, EURASHE i ESIB. Grupa za sprovođenje, kao i Odbor mogu sazvati ad hoc radne grupe kada misle da je to neophodno.

Cjelokupni dalji rad biće potpomognut od strane Sekretarijata kojeg zemlja domaćin sljedeće Ministarske konferencije obezbjeđuje.

Na prvom sastanku poslije Berlinske Konferencije, od Grupe za sprovođenje je tražno da dalje definiše odgovornosti Odbora i zadatke Sekretarijata.

Program rada 2003. – 2005. godine

Ministri traže od Grupe za sprovođenje da koordinira aktivnostima za progres Bolonjskog Procesu kako je naglašeno u temama i akcijama iz Kominikea i da izvijesti o njima na vrijeme za sljedeći ministarski sastanak u 2005. godini.

Sljedeća Konferencija

Ministri su odlučili da održe sljedeću konferenciju u Bergenu (Norveška) u maju 2005. godine.

Prevod omogućio SEE-ECN